

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ **Ë È Ě** **ΆΈ È** **κατά ΕΛΛΑΔΑΣ**

(Προσφυγή αριθ. 3142/08)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

14 Ιανουαρίου 2010

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης. Μπορεί να υποστεί τυπικές διορθώσεις.

Στην υπόθεση **Ë È ËÁ** **ΆÈ È** **κατά Ελλάδας,**

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώτο τμήμα), συνεδριάζοντας σε τμήμα, η σύνθεση του οποίου έχει ως εξής:

Nina Vajić, *πρόεδρος,*

Χρήστος Ροζάκης,

Anatoly Kovler,

Elisabeth Steiner,

Khanlar Hajiyev,

Giorgio Malinverni,

Γεώργιο Νικολάου, *δικαστές,*

και Søren Nielsen, *γραμματέας τμήματος.*

Αφού διασκέφθηκε σε συμβούλιο στις 15 Δεκεμβρίου 2009,

Εκδίδει την πιο κάτω απόφαση, η οποία ελήφθη την ημερομηνία αυτή:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση έχει εισαχθεί με μία προσφυγή (αριθ. 3142/08) στρεφόμενη κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας από δύο υπηκόους του Κράτους αυτού, τους κυρίους **Ë È ËÁ** **ΆÈ È** («οι προσφεύγοντες»), οι οποίοι προσέφυγαν ενώπιον του Δικαστηρίου στις 4 Ιανουαρίου 2008 δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Οι προσφεύγοντες εκπροσωπούνται από τον κύριο Β. Χειρδάρη, δικηγόρο του συλλόγου της Αθήνας. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπήθηκε από τους απεσταλμένους του αντιπροσώπου της, κύριο Μ. Απέσσο, πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους και την κυρία Ζ. Χατζηπαύλου, δικαστική αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Στις 5 Δεκεμβρίου 2008, η πρόεδρος του πρώτου τμήματος αποφάσισε να κοινοποιήσει στην Κυβέρνηση την αιτίαση την ελκόμενη από τη διάρκεια της διαδικασίας και από την απουσία προσφυγής ως προς τούτο. Σύμφωνα με το άρθρο 29 § 3 της Σύμβασης, αποφασίσθηκε επιπλέον ότι το τμήμα θα αποφαινόταν ταυτόχρονα επί του παραδεκτού και επί της ουσίας.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

4. Οι προσφεύγοντες έχουν γεννηθεί αντίστοιχα το 1986 και το 1944. Κατοικούν στην Αθήνα.

5. Στις 21 Μαΐου 1999, η Ε Ε , μητέρα του πρώτου προσφεύγοντος, ο δεύτερος προσφεύγων και ο Β.Π. κατέθεσαν ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών αγωγή αποζημίωσης κατά της ασφαλιστικής εταιρίας Α., η οποία τους είχε προσλάβει για παροχή νομικών υπηρεσιών. Ειδικότερα, ζητούσαν την καταβολή μισθών ως αποζημίωση για μία εικαζόμενη άνιση αμοιβή.

6. Η δικάσιμος ορίστηκε αρχικά για τις 28 Σεπτεμβρίου 1999, ημερομηνία κατά την οποία αναβλήθηκε με αίτημα των διαδίκων. Ορίστηκε εκ νέου δικάσιμος για τις 22 Φεβρουαρίου 2000, ημερομηνία κατά την οποία έλαβε χώρα η συζήτηση. Στις 31 Αυγούστου 2000, το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών έκανε δεκτή την αγωγή (απόφαση αριθ. 275/2000).

7. Στις 2 Οκτωβρίου 2000, η εταιρία Α. άσκησε έφεση.

8. Στις 17 Ιουλίου 2001, το Εφετείο Αθηνών εξαφάνισε την απόφαση αριθ. 275/2000 και απέρριψε την αγωγή (απόφαση αριθ. 6061/2001).

9. Στις 29 Νοεμβρίου 2001, οι προσφεύγοντες άσκησαν αίτηση αναίρεσης.

10. Στις 14 Μαΐου 2003, ο Άρειος Πάγος αναίρεσε την απόφαση αριθ. 6061/2001 και παρέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του εφετείου (απόφαση αριθ. 773/2003).

11. Στις 11 Αυγούστου 2003, η Ε Ε απεβίωσε και ο πρώτος προσφεύγων κατέστη διάδικος στη διαφορά ως κληρονόμος. Στις 20 Ιανουαρίου 2004, ο πρώτος προσφεύγων δήλωσε ότι επιθυμούσε να συνεχίσει τη διαδικασία στο όνομα της μητέρας του, αίτημα το οποίο έγινε δεκτό από το εφετείο.

12. Στις 24 Μαΐου 2004, το Εφετείο Αθηνών επανεξέτασε την υπόθεση επί της ουσίας και απέρριψε την αγωγή (απόφαση αριθ. 3446/2004). Στις 21 Σεπτεμβρίου 2004, η απόφαση αριθ. 3446/2004 καθαρογράφηκε και θεωρήθηκε.

13. Στις 15 Ιουλίου 2005, οι προσφεύγοντες άσκησαν αίτηση αναίρεσης. Η συζήτηση της υπόθεσης ορίστηκε αρχικά για τις 26 Σεπτεμβρίου 2006. Κατόπιν μίας αναβολής, έλαβε χώρα στις 15 Μαΐου 2007. Εν τω μεταξύ, στις 14 Φεβρουαρίου 2007, οι προσφεύγοντες είχαν καταθέσει το συμπληρωματικό υπόμνημά τους με το οποίο προέβαλαν συμπληρωματικούς λόγους αναίρεσης.

14. Στις 19 Ιουνίου 2007, το ανώτατο δικαστήριο απέρριψε την αίτηση. Ειδικότερα, απέρριψε ορισμένους λόγους αναίρεσης ως απαράδεκτους. Όσον αφορά τους λόγους που προβλήθηκαν με το συμπληρωματικό υπόμνημα, ο Άρειος Πάγος τους έκρινε εκπρόθεσμους και τους κήρυξε απαράδεκτους, καθώς το εν λόγω υπόμνημα είχε κατατεθεί ενώπιον της γραμματείας του Αρείου Πάγου εκτός της προβλεπόμενης από το άρθρο 569 § 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας προθεσμίας. Ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι ο όρος «συζήτηση» του άρθρου 569§2 σε συνδυασμό με τα άρθρα 568§3 και 571 του ίδιου κώδικα, αναφέρεται στην αρχικώς ορισθείσα συζήτηση και όχι σε εκείνη που ορίζεται μεταγενέστερα κατόπιν αναβολής. Όσον αφορά ένα λόγο αναίρεσης που αφορά την εικαζόμενη παράλειψη του εφετείου να απορρίψει έναν εκ των ισχυρισμών της αντίδικης πλευράς ως αόριστο, το ανώτατο δικαστήριο έκρινε ότι ο εν λόγω ισχυρισμός συνοψιζόταν στην άρνηση της αγωγής και, συνεπώς, το δικαστήριο της ουσίας δεν ήταν υποχρεωμένο, δυνάμει του άρθρου 559 εδ.14 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, να το απορρίψει ρητά (απόφαση αριθ. 1496/2007). Η απόφαση αυτή καθαρογράφηκε και θεωρήθηκε στις 4 Ιουλίου 2007.

II. ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

15. Τα εφαρμοστέα άρθρα του κώδικα πολιτικής δικονομίας προβλέπουν:

Άρθρο 559

«Αναίρεση επιτρέπεται μόνο (...) 14) αν το δικαστήριο παρά το νόμο κήρυξε ή δεν κήρυξε ακυρότητα, έκπτωση από δικαίωμα ή απαράδεκτο.
(...)»

Άρθρο 569§2

«Οι πρόσθετοι λόγοι αναίρεσης (...) ασκούνται με δικόγραφο που κατατίθεται στη γραμματεία του Αρείου Πάγου τριάντα ημέρες πριν από τη συζήτηση της αναίρεσης (...). Αντίγραφο του δικογράφου των πρόσθετων λόγων επιδίδεται πριν από την ίδια προθεσμία στον αναιρεσίβλητο και τους άλλους διαδίκους.
(...)»

16. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Αρείου Πάγου, ο όρος «συζήτηση που περιέχεται στο άρθρο 569§2 αφορά την αρχικώς ορισθείσα συζήτηση και όχι

εκείνη που ορίζεται μεταγενέστερα κατόπιν αναβολής (βλέπε μεταξύ άλλων, Άρειος Πάγος αριθ. 143/1984 (ολομέλεια), 1728/2002, 8/2004, 1419/2006 και 554/2007).

Άρθρο 568§3

«Η δικάσιμος ορίζεται σε χρόνο που παρέχει επαρκή προθεσμία για την επίδοση και την προπαρασκευή της συζήτησης της υπόθεσης».

17. Το άρθρο 571 του κώδικα πολιτικής δικονομίας καθορίζει τους τρόπους χειρισμού της αναίρεσης και της προπαρασκευής της υπόθεσης από τον ορισθέντα εισηγητή.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

I. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 § 1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

18. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι η διάρκεια της διαδικασίας παραγνώρισε την αρχή της «λογικής προθεσμίας» όπως αυτή προβλέπεται στο άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, το οποίο έχει ως εξής:

«1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή (...) εντός λογικής προθεσμίας υπό (...) δικαστηρίου (...), το οποίον θα αποφασίση (...) επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως (...)»

19. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει καταρχήν ότι ο πρώτος προσφεύγων δεν είχε την ιδιότητα του θύματος καθόλη τη διάρκεια της επίδικης διαδικασίας. Πράγματι, σημειώνει ότι ο προσφεύγων κατέστη διάδικος στη διαφορά ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων από τις 20 Ιανουαρίου 2004, ημερομηνία κατά την οποία δήλωσε ενώπιον του εφετείου Αθηνών ότι επιθυμούσε να συνεχίσει τη διαδικασία που είχε εισάγει η μητέρα του, Μ Μ, η οποία απεβίωσε στις 11 Αυγούστου 2003. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, σε ό,τι αφορά τη διαδικασία την προγενέστερη από τις 20 Ιανουαρίου 2004, η αίτηση του προσφεύγοντος πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτη *ratione personae*.

20. Επί της ουσίας, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η υπόθεση εξετάστηκε με ταχύτητα από τα αρμόδια δικαστήρια και ότι η διάρκεια της επίμαχης διαδικασίας δεν ήταν υπερβολική. Ειδικότερα, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το Κράτος δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνο για την περίοδο από τη διακοπή της διαδικασίας ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, στις 28 Σεπτεμβρίου 1999, έως τον ορισμό της νέας δικασίμου στις 22 Φεβρουαρίου 2000, ήτοι περίπου πέντε μήνες αργότερα. Επιπλέον, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η περίοδος μεταξύ 21 Σεπτεμβρίου 2004, ημερομηνία κατά την οποία η απόφαση αριθ. 3446/2003 καθαρογράφηκε και θεωρήθηκε, και 15 Ιουλίου 2005, όταν οι προσφεύγοντες άσκησαν αίτηση αναίρεσης, δεν μπορεί να της καταλογισθεί. Τέλος, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι μία σχετική καθυστέρηση στην επίδικη διαδικασία ήταν αιτιολογημένη δεδομένου του μεγάλου αριθμού διαδοχικών δικών στην προκειμένη περίπτωση.

21. Ο πρώτος προσφεύγων υποστηρίζει ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, πρέπει να θεωρηθεί ως θύμα για ολόκληρη την επίδικη περίοδο. Επιπλέον, οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι η διάρκεια της επίδικης διαδικασίας ήταν υπερβολική.

A. Επί του παραδεκτού

22. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η ένσταση απαραδέκτου που προέβαλε η Κυβέρνηση αφορά κυρίως το σημείο αφετηρίας της επίδικης διαδικασίας όσον αφορά τον πρώτο προσφεύγοντα και, συνεπώς, την περίοδο που πρέπει να ληφθεί υπόψη ως προς αυτόν. Σε κάθε περίπτωση, το γεγονός ότι ο πρώτος προσφεύγων δεν εισήγαγε ο ίδιος την επίδικη διαδικασία δεν του στερεί την ιδιότητα του θύματος, καθώς, από τις 20 Ιανουαρίου 2004, ήταν διάδικος στη διαφορά. Έπεται ότι ο προσφεύγων μπορεί να θεωρηθεί «θύμα» της επικαλούμενης παραβίασης και ότι η παρούσα αιτίαση είναι συμβατή *ratione personae* με τις διατάξεις της Σύμβασης με την έννοια του άρθρου της 35 § 3. Πρέπει επομένως να απορριφθεί η ένσταση της Κυβέρνησης.

23. Επιπλέον, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη με την έννοια του άρθρου 35 § 3 της Σύμβασης. Επιπλέον, δεν προσκρούει σε κανέναν άλλο λόγο απαραδέκτου. Πρέπει επομένως να κηρυχθεί παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

1. Περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη

24. Σε ό,τι αφορά την *dies a quo*, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η νομολογία σχετικά με την παρέμβαση τρίτων σε αστικές διαδικασίες εφαρμόζει τον ακόλουθο διαχωρισμό: όταν ο προσφεύγων παρεμβαίνει στην εθνική διαδικασία στο όνομά του, η περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη αρχίζει να μετρά από την ημερομηνία αυτή, ενώ, όταν ο προσφεύγων καθίσταται διάδικος στη διαφορά ως κληρονόμος, δύναται να παραπονεθεί για όλη τη διάρκεια της διαδικασίας (βλέπε *Sadik Amet και λοιποί κατά Ελλάδα*, αριθ. 64756/01, § 18, 3 Φεβρουαρίου 2005 και *Ρενιέρη και λοιποί κατά Ελλάδα*, αριθ. 14165/03, § 15, 8 Δεκεμβρίου 2005).

25. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι εν προκειμένω ο πρώτος προσφεύγων παρενέβη στη διαδικασία ενώπιον του Εφετείου Αθηνών ως κληρονόμος της μητέρας του, Μ Μ. Συνεπώς, σε ό,τι τον αφορά, η περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη άρχισε στις 21 Μαΐου 1999, ημερομηνία κατά την οποία η Μαρία Μαντζουράνη κατέθεσε την αγωγή ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών. Η ίδια διαπίστωση ισχύει για τον δεύτερο προσφεύγοντα ο οποίος, κατά την τελευταία αυτή ημερομηνία, κατέθεσε κι εκείνος αγωγή ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών.

26. Σε ό,τι αφορά την *dies ad quem*, η επίδικη διαδικασία περατώθηκε στις 19 Ιουνίου 2007 με την απόφαση αριθ. 1496/2007 του Αρείου Πάγου η οποία καθαρογράφηκε και θεωρήθηκε στις 4 Ιουλίου 2007. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι στο ελληνικό δίκαιο οι διάδικοι έχουν τη δυνατότητα να λάβουν πραγματικά γνώση του περιεχομένου της απόφασης του ανώτατου δικαστηρίου μόνο από την ημερομηνία κατά την οποία μπορούν να λάβουν θεωρημένο αντίγραφο αυτής (*Παπαχελάς κατά Ελλάδα* [GC], αριθ. 31423/96, § 30, CEDH 1999-II). Συνεπώς, η καθαρογραφή και η θεώρηση της απόφασης είναι απαραίτητες προκειμένου να γίνουν οι ενδεχομένως αναγκαίες ενέργειες για την εκτέλεσή της. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει στο σημείο αυτό ότι η εκτέλεση μίας απόφασης, οποιουδήποτε δικαστηρίου, πρέπει να θεωρείται αναπόσπαστο τμήμα της «δίκης» με την έννοια του άρθρου 6 (*Hornsby κατά Ελλάδα*, 19 Μαρτίου 1997, *Recueil des arrêts et décisions* 1997-II, § 40, και, τελευταία, *Παναγιώτης Γκίκας και Γεώργιος Γκίκας κατά Ελλάδα*, αριθ. 26914/07, § 34, 2 Απριλίου 2009). Συνεπώς το αναγκαίο διάστημα για την καθαρογραφή και θεώρηση μίας απόφασης του Άρειου Πάγου πρέπει να συμπεριλαμβάνεται στην περίοδο που πρέπει να ληφθεί υπόψη, δεδομένου ότι λόγω

αυτής της ιδιαιτερότητας της εθνικής πρακτικής, το στάδιο αυτό είναι αναγκαίο προκειμένου να καταστεί η εν λόγω απόφαση εκτελεστή και, συνεπώς, εκτελεστέα για έναν εκ των διαδίκων.

27. Ενόψει των όσων προηγούνται, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η *dies ad quem* της επίδικης διαδικασίας είναι η 4^η Ιουλίου 2007, ημερομηνία κατά την οποία η απόφαση αριθ. 1496/2007 καθαρογράφηκε και θεωρήθηκε. Η επίμαχη διαδικασία διήρκεσε επομένως οκτώ έτη και πάνω από έναν μήνα για τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας.

2. *Εύλογος χαρακτήρας της διαδικασίας*

28. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας μιας διαδικασίας εκτιμάται σύμφωνα με τις συνθήκες της υπόθεσης και λαμβανομένων υπόψη των κριτηρίων που έχουν καθιερωθεί από την νομολογία του, και ειδικότερα της πολυπλοκότητας της υπόθεσης, της συμπεριφοράς του προσφεύγοντος και εκείνης των αρμοδίων αρχών, καθώς και του αντικειμένου της διαφοράς για τους ενδιαφερόμενους (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Frydlender κατά Γαλλίας* [GC], αριθ. 30979/96, § 43, CEDH 2000-VII).

29. Το Δικαστήριο έχει χειριστεί πολλές φορές υποθέσεις που εγείρουν ζητήματα παρόμοια με εκείνα της προκείμενης υπόθεσης και έχει διαπιστώσει την παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης (βλέπε πιο πάνω αναφερόμενη απόφαση *Frydlender*). Αφού εξέτασε όλα τα στοιχεία που του υποβλήθηκαν, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η Κυβέρνηση δεν εξέθεσε κανένα γεγονός ή επιχείρημα που να μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικό συμπέρασμα στην παρούσα περίπτωση. Ειδικότερα, το Δικαστήριο παραδέχεται ότι πράγματι το χρονικό διάστημα μεταξύ της διακοπής της συζήτησης της υπόθεσης στις 28 Σεπτεμβρίου 1999 και η μετάθεσή της για τις 22 Φεβρουαρίου 2000 δεν μπορεί να καταλογιστεί στην Κυβέρνηση. Ομοίως, το Κράτος δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνο για το διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ της 21 Σεπτεμβρίου 2004, ημερομηνία κατά την οποία καθαρογράφηκε και θεωρήθηκε η απόφαση αριθ. 3446/2004 και της 15 Ιουλίου 2005, όταν οι προσφεύγοντες άσκησαν αίτηση αναίρεσης.

30. Εν τούτοις, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι τα γεγονότα αυτά επιμήκυναν τη διαδικασία μόνο κατά δεκαπέντε μήνες περίπου, προθεσμία η οποία δεν μπορεί να απαλλάξει το Κράτος από την ευθύνη του για τη συνολική διάρκεια της διαδικασίας. Το Δικαστήριο επισημαίνει στο σημείο αυτό ότι η επίμαχη διαδικασία αφορούσε μία

αγωγή αποζημίωσης και ότι δεν προκύπτει ούτε από τους ισχυρισμούς των διαδίκων ούτε από τα στοιχεία του φακέλου ότι το αντικείμενο της υπόθεσης ήταν πολύπλοκο και απαιτούσε, για παράδειγμα, την εξέταση πολλών μαρτύρων. Όσον αφορά επίσης τον μεγάλο αριθμό των επιληφθέντων δικαστηρίων, το Δικαστήριο επιβεβαιώνει ότι είναι ευθύνη των συμβαλλομένων Κρατών να οργανώσουν το δικαστικό σύστημά τους κατά τρόπο ώστε τα δικαστήριά τους να μπορούν να εξασφαλίσουν σε οποιονδήποτε το δικαίωμα να επιτύχει μία τελεσίδικη απόφαση επί των αμφισβητήσεων των σχετικών με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του αστικής φύσεως μέσα σε λογική προθεσμία (βλέπε *Comingersoll S.A. κατά Πορτογαλίας* [GC], no. 35382/97, § 24, CEDH 2000-IV). Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η παρούσα υπόθεση αφορούσε μία διαφορά ιδιωτικής φύσεως. Υπενθυμίζει έτσι ότι ακόμα και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες, όπως εν προκειμένω, η διαδικασία διέπεται από την αρχή της πρωτοβουλίας των διαδίκων, η έννοια της «λογικής προθεσμίας» απαιτεί από τα δικαστήρια να ακολουθούν επίσης την εξέλιξη της διαδικασίας και να είναι πιο προσεκτικά σε ό,τι αφορά το διάστημα που πρέπει να τηρείται μεταξύ των διαφόρων σταδίων της διαδικασίας (βλέπε *Βασιλειάδης κατά Ελλάδας*, αριθ. 32086/06, § 26, 2 Απριλίου 2009). Λαμβάνοντας υπόψη τη νομολογία του επί του ζητήματος αυτού, το Δικαστήριο εκτιμά ότι εν προκειμένω η διάρκεια της επίδικης διαδικασίας ήταν υπερβολική και δε συνάδει με την απαίτηση της «λογικής προθεσμίας».

Συνεπώς, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 § 1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΕ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

Επί του παραδεκτού

31. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι η απόρριψη από τον Άρειο Πάγο ορισμένων εκ των λόγων τους ως απαράδεκτων προσέβαλε το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο. Ειδικότερα, παραπονούνται ότι ο Άρειος Πάγος έκρινε εκπρόθεσμους ορισμένους από τους λόγους του που προέβαλαν στο συμπληρωματικό υπόμνημά τους και ως αβάσιμο έναν άλλο λόγο που αφορούσε τη σιωπηρή απόρριψη από το εφετείο ενός εκ των ισχυρισμών τους.

32. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει την πάγια νομολογία του σύμφωνα με την οποία το «δικαίωμα σε δικαστήριο», του οποίου το δικαίωμα πρόσβασης συνιστά μία ιδιαίτερη πλευρά, δεν είναι απόλυτο και προσφέρεται σε περιορισμούς, οι οποίοι γίνονται σιωπηρά δεκτοί, ειδικότερα ως προς τους όρους του παραδεκτού μιας προσφυγής, διότι απαιτεί από την ίδια την φύση του μία ρύθμιση από το Κράτος, το οποίο απολαμβάνει ως προς τούτο μιας συγκεκριμένης διακριτικής ευχέρειας. Εν τούτοις, οι περιορισμοί αυτοί δεν θα μπορούσαν να περιορίσουν την ανοικτή πρόσβαση ενός διοικούμενου κατά τρόπο ή σε βαθμό ώστε το δικαίωμά του σε δικαστήριο να θιγεί στην ίδια την ουσία του. Τέλος, δεν συμβιβάζονται με το άρθρο 6 § 1, παρά μόνον αν τείνουν προς θεμιτό σκοπό και αν υφίσταται εύλογη σχέση αναλογικότητας μεταξύ των χρησιμοποιούμενων μέσων και του διωκόμενου σκοπού (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Edificaciones March Gallego S.A. κατά Ισπανίας*, απόφαση της 19 Φεβρουαρίου 1998, § 34, *Recueil* 1998-I).

33. Το Δικαστήριο επισημαίνει επιπλέον ότι το άρθρο 6 της Σύμβασης δεν υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα Κράτη να θεσπίσουν εφετεία ή αναιρετικά δικαστήρια (βλέπε, ειδικότερα, *Delcourt κατά Βελγίου*, απόφαση της 17 Ιανουαρίου 1970, §§ 25-26, *série A* no. 11). Εν τούτοις, αν υπάρχουν τέτοια δικαστήρια, οι εγγυήσεις του άρθρου 6 πρέπει να τηρούνται, ιδίως ως προς την εξασφάλιση στους διαδίκους ενός πραγματικού δικαιώματος πρόσβασης στα δικαστήρια για τις αποφάσεις που σχετίζονται με τα «δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους αστικής φύσεως (βλέπε, μεταξύ άλλων, *Brualla Gómez de la Torre κατά Ισπανίας*, 19 Δεκεμβρίου 1997, § 37, *Recueil* 1997-VIII). Επιπλέον, η συμβατότητα των περιορισμών που προβλέπονται από το εθνικό δίκαιο προς το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο, το οποίο αναγνωρίζεται από το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, εξαρτάται από τις ιδιαιτερότητες της επίδικης διαδικασίας και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το σύνολο της δίκης που διεξήχθη μέσα στην εθνική έννομη τάξη και ο ρόλος που έπαιξε σε αυτήν το ανώτατο δικαστήριο, αφού οι προϋποθέσεις του παραδεκτού μιας αίτησης αναίρεσης μπορούν να είναι πιο αυστηρές από εκείνες μιας έφεσης (*Khalfaoui κατά Γαλλίας*, αριθ. 34791/97, CEDH 1999-IX).

34. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει τέλος ότι η ρύθμιση του τύπου της άσκησης μιας προσφυγής στοχεύει στην εξασφάλιση της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και του σεβασμού, ιδιαίτερα, της αρχής της ασφαλείας του δικαίου. Εν τούτοις, οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να μπορούν να αναμένουν ότι οι κανόνες αυτοί θα εφαρμοστούν (*Miragall Escolano και λοιποί κατά Ισπανίας*, αριθ. 38366/97,

38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 και 41509/98, § 33, CEDH 2000-I). Σε ό,τι αφορά ειδικότερα την αίτηση αναίρεσης, αυτή αποτελεί ένα έκτακτο ένδικο μέσο, το οποίο σημαίνει ότι ο Άρειος Πάγος δεν κρίνει εκ νέου επί της ουσίας τις υποθέσεις που εισάγονται ενώπιόν του, αλλά επιβάλλει κυρώσεις για μία παραβίαση του νόμου ακυρώνοντας εν όλω ή μερικώς την προσβληθείσα απόφαση (βλέπε προς την κατεύθυνση αυτή, *Τσιλήρα κατά Ελλάδας*, αριθ. 44035/05, § 21, 22 Μαΐου 2008 και *Berger κατά Γαλλίας*, αριθ. 48221/99, § 35, 3 Δεκεμβρίου 2002, CEDH 2002-X, αποσπάσματα).

35. Εν προκειμένω, η αιτίαση των προσφευγόντων αφορά, καταρχήν, την απόρριψη λόγω εκπροθέσμου ορισμένων εκ των λόγων αναίρεσης που περιλαμβάνονταν στο συμπληρωματικό υπόμνημα. Το Δικαστήριο σημειώνει καταρχήν ότι το άρθρο 569§2 δεν διευκρινίζει ρητά στη δεύτερη παράγραφο του ότι ο όρος «συζήτηση» αναφέρεται στην αρχικώς ορισθείσα συζήτηση και όχι σε εκείνη που ενδεχομένως ορίζεται κατόπιν αναβολής. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η πάγια νομολογία του Αρείου Πάγου ερμηνεύει κατ'αυτόν τον τρόπο την προαναφερόμενη διάταξη. Συνεπώς, το Δικαστήριο θεωρεί ότι ο εν λόγω κανόνας ήταν σαφής και προσβάσιμος και ότι η εφαρμογή του εν προκειμένω ήταν προβλέψιμη (βλέπε *Luras κατά Ρουμανίας*, αριθ. 1434/02, 35370/02 και 1385/03, § 69, CEDH 2006-XV (αποσπάσματα). Στα μάτια του Δικαστηρίου, οι προσφεύγοντες, οι οποίοι εκπροσωπούνταν από δικηγόρο καθόλη τη διάρκεια της διαδικασίας, έπρεπε να αναμένουν ότι ο εν λόγω κανόνας θα εφαρμοζόταν κατ'αυτόν τον τρόπο.

36. Κατά δεύτερον, η αιτίαση των προσφευγόντων αφορά την απόρριψη, στη βάση του άρθρου 559 εδ.14 του κώδικα πολιτικής δικονομίας, του λόγου αναίρεσης που ελκόταν από την επικαλούμενη παράλειψη του εφετείου να απορρίψει ρητά έναν εκ των ισχυρισμών που είχαν υποβάλει ενώπιόν του. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το ανώτατο πολιτικό δικαστήριο απάντησε σε αυτό τον λόγο αναίρεσης κρίνοντας ότι ο εν λόγω ισχυρισμός που προβλήθηκε ενώπιον του εφετείου συνοψιζόταν στην άρνηση του αντικειμένου της αγωγής και, συνεπώς, το δικαστήριο της ουσίας δεν ήταν υποχρεωμένο, δυνάμει του άρθρου 559 εδ.14 του κώδικα πολιτικής δικονομίας να τον απορρίψει ρητά. Στη βάση αυτής της διαπίστωσης, το Δικαστήριο θεωρεί ότι πράγματι, με αυτήν την αιτίαση, οι προσφεύγοντες αμφισβητούσαν τον τρόπο με τον οποίο ο Άρειος Πάγος χαρακτήρισε τον ισχυρισμό της αντίδικης πλευράς ως «άρνηση του αντικειμένου της αγωγής». Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ως προς τούτο ότι σύμφωνα με το άρθρο 19 της Σύμβασης, αποστολή του είναι να διασφαλίζει την

τήρηση των δεσμεύσεων που απορρέουν από τη Σύμβαση για τα συμβαλλόμενα μέρη. Ειδικότερα, δεν είναι αρμόδιο να γνωρίζει τα πραγματικά ή νομικά σφάλματα που φέρονται να έχουν διαπραχθεί από ένα εθνικό δικαστήριο, εκτός αν και στο μέτρο που θα μπορούσαν να προσβάλουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που προστατεύονται από την Σύμβαση (βλέπε *Garcia Ruiz κατά Ισπανίας* [GC], αριθ. 30544/96, § 28, CEDH 1999-I). Το Δικαστήριο δεν μπορεί να εκτιμήσει το ίδιο τα πραγματικά στοιχεία που οδήγησαν ένα εθνικό δικαστήριο να υιοθετήσει μία συγκεκριμένη απόφαση αντί μιας άλλης, διότι, διαφορετικά, θα αναδεικνυόταν δικαστής τετάρτου βαθμού και θα παραγνώριζε τα όρια της αποστολής του (βλέπε, *mutatis mutandis*, *Kemmache κατά Γαλλίας* (αριθ. 3), 24 Νοεμβρίου 1994, § 44, série A αριθ. 296-C).

37. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο δε διακρίνει καμία ένδειξη αυθαιρεσίας στον χειρισμό του προαναφερόμενου λόγου αναίρεσης από το ανώτατο πολιτικό δικαστήριο. Ο Άρειος Πάγος τον απέρριψε στη βάση μίας επαρκούς αιτιολογίας αφού οι προσφεύγοντες είχαν τη δυνατότητα να εκθέσουν όλα τα επιχειρήματα για την υπεράσπιση των συμφερόντων τους.

38. Ενόψει των ανωτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι απορρίπτοντας τους επίμαχους λόγους αναίρεσης ως αόριστους, ο Άρειος Πάγος δεν παρεμπόδισε το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο των προσφευγόντων όπως το εγγυάται το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης.

Έπεται ότι η αιτίαση αυτή πρέπει να απορριφθεί ως προδήλως αβάσιμη, κατ'εφαρμογή του άρθρου 35 §§ 3 και 4 της Σύμβασης.

III. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 13 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

39. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται για το γεγονός ότι στην Ελλάδα δεν υπάρχει κανένα δικαστήριο στο οποίο να μπορεί κανείς να απευθυνθεί για να παραπονεθεί για την επικαλούμενη προσβολή του δικαιώματός του πρόσβασης σε δικαστήριο. Επικαλούνται το άρθρο 13 της Σύμβασης σύμφωνα με το οποίο:

«Παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη (...) Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερίαί παρεβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής

προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίασις διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτελέσει των δημοσίων καθηκόντων των.»

40. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το άρθρο 13 δεν έχει εφαρμογή εν προκειμένω διότι, κατά την άποψή της, δεν υπήρξε υπέρβαση της «λογικής προθεσμίας». Σε κάθε περίπτωση, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι προσφεύγοντες μπορούσαν να έχουν ασκήσει κατά του Κράτους την προβλεπόμενη από το άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του αστικού κώδικα αγωγή. Το εν λόγω άρθρο θεσπίζει την έννοια της ειδικής αδικοπραξίας δημοσίου δικαίου, δημιουργώντας μία εξωσυμβατική ευθύνη του Κράτους, η οποία γεννάται από παράνομες πράξεις ή παραλείψεις..

A. Επί του παραδεκτού

41. Σε ό,τι αφορά αυτή την πλευρά της αιτίας η οποία σχετίζεται με την υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη με την έννοια του άρθρου 35 § 3 της Σύμβασης. Σημειώνει επιπλέον ότι αυτή δεν προσκρούει σε κανέναν άλλο λόγο απαραδέκτου. Πρέπει επομένως να κηρυχθεί παραδεκτή.

42. Επιπλέον, στο μέτρο που οι προσφεύγοντες παραπονούνται για την απουσία πραγματικής προσφυγής για να παραπονεθούν για την προσβολή του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 13 της Σύμβασης απαιτεί μία εσωτερική προσφυγή μόνο για τα παράπονα που μπορούν να θεωρηθούν «υποστηρίξιμα» ως προς τη Σύμβαση (βλέπε, μεταξύ άλλων, *Σαμπάνης και λοιποί κατά Ελλάδα*, αριθ. 32526/05, § 55, 5 Ιουνίου 2008). Ωστόσο κάτι τέτοιο δεν ισχύει στην προκειμένη περίπτωση, καθώς η αιτίαση η ελκόμενη από το άρθρο 6 § 1 σε ό,τι αφορά το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο κρίθηκε προδήλως αβάσιμη.

Ως εκ τούτου, αυτό το τμήμα της αιτίας της ελκόμενης από το άρθρο 13 είναι ομοίως αβάσιμο και πρέπει να απορριφθεί κατ'εφαρμογή του άρθρου 35 §§ 3 και 4 της Σύμβασης.

B. Επί της ουσίας

43. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 13 εγγυάται μία πραγματική προσφυγή ενώπιον εθνικού δικαστηρίου που να επιτρέπει τη διατύπωση παραπόνου για μία παραγνώριση της υποχρέωσης, η οποία επιβάλλεται από το άρθρο 6 § 1, να εκδικάζονται οι υποθέσεις μέσα σε λογική προθεσμία (βλέπε *Kudla κατά Πολωνίας* [GC], no. 30210/96, § 156, CEDH 2000-XI).

44. Επιπλέον, το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να διαπιστώσει ότι η ελληνική έννομη τάξη δεν προσέφερε στους ενδιαφερόμενους μία πραγματική προσφυγή με την έννοια του άρθρου 13 της Σύμβασης που να τους επιτρέπει να προβάλουν τις αιτιάσεις τους κατά της διάρκειας μιας διαδικασίας (*Φραγγαλέξη κατά Ελλάδας*, αριθ. 18830/03, 9 Ιουνίου 2005, §§ 18-23). Το Δικαστήριο δεν διακρίνει εν προκειμένω κανένα λόγο για να παρακάμψει την νομολογία αυτή, πολύ περισσότερο αφού η Κυβέρνηση δεν αποδεικνύει ότι η ελληνική έννομη τάξη έχει αποκτήσει εν τω μεταξύ μία τέτοια προσφυγή (βλέπε *Σιλλαϊδης κατά Ελλάδας*, αριθ.28743/04, § 23, 30 Νοεμβρίου 2006).

45. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο εκτιμά ότι εν προκειμένω υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης λόγω της απουσίας στο εθνικό δίκαιο μιας προσφυγής που θα επέτρεπε στους προσφεύγοντες να επιτύχουν την κύρωση του δικαιώματός του να δικαστεί η υπόθεσή τους μέσα σε λογική προθεσμία, με την έννοια του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης.

IV. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

46. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλομένου Μέρους επιτρέπει την ατελή μόνον επανόρθωση των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο επιδικάζει στον ζημιωθέντα διάδικο, εφόσον συντρέχει λόγος, μία δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

47. Οι προσφεύγοντες αξιώνουν 20.000 ευρώ για την ηθική βλάβη που υπέστησαν λόγω των παραβιάσεων των άρθρων 6 § 1 και 13 της Σύμβασης.

48. Η Κυβέρνηση θεωρεί υπερβολικό το αιτούμενο ποσό. Εκτιμά ότι ενδεχόμενη αποζημίωση για ηθική βλάβη δεν μπορεί να υπερβεί τα 3.000 ευρώ για κάθε προσφεύγοντα.

49. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι διαπίστωσε παραβίαση των άρθρων 6 § 1 και 13. Αποφαινόμενο κατά δίκαιη κρίση, επιδικάζει σε κάθε προσφεύγοντα 4.000 ευρώ, πλέον οποιουδήποτε ποσού μπορεί να οφείλεται ως φόρος.

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

50. Για έξοδα και δικαστική δαπάνη σε ό,τι αφορά τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, οι προσφεύγοντες ζητούν το ποσό των 1.500 ευρώ προσκομίζοντας τιμολόγιο.

51. Η Κυβέρνηση καλεί το Δικαστήριο να απορρίψει το αίτημα των προσφευγόντων ή, εναλλακτικά, να μην τους επιδικάσει ποσό υψηλότερο από τα ποσά που συνήθως επιδικάζει το Δικαστήριο σε παρόμοιες υποθέσεις.

52. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η επιδίκαση εξόδων και δικαστικής δαπάνης στη βάση του άρθρου 41 προϋποθέτει την απόδειξη της πραγματικότητας, της αναγκαιότητάς τους και, επιπλέον, του εύλογου χαρακτήρα του ύψους τους (*Ιατρίδης κατά Ελλάδας* [GC], no. 31107/96, § 54, CEDH 2000-XI). Ως εκ τούτου, εν προκειμένω, λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων που έχει στην κατοχή του και των πιο πάνω αναφερομένων κριτηρίων, το Δικαστήριο κρίνει εύλογο να επιδικάσει από κοινού στους προσφεύγοντες ολόκληρο το αιτούμενο ποσό, ήτοι 1.500 ευρώ, πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται από τους προσφεύγοντες ως φόρος επί του ποσού αυτού.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

53. Το Δικαστήριο κρίνει προσηκόν να βασίσει το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας στο επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή ως προς τις αιτιάσεις τις ελκόμενες από τα άρθρα 6 (λογική προθεσμία) και 13 της Σύμβασης σε ό,τι αφορά τη διάρκεια της διαδικασίας και απαράδεκτη κατά τα λοιπά..

2. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης.

3. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης.

4. *Αποφαίνεται*

α) ότι το εναγόμενο Κράτος οφείλει να καταβάλει σε κάθε προσφεύγοντα, μέσα σε τρεις μήνες από την ημέρα κατά την οποία η απόφαση θα καταστεί τελεσίδικη σύμφωνα με το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης, 4.000 (τέσσερις χιλιάδες) ευρώ για ηθική βλάβη και, από κοινού στους προσφεύγοντες, 1.500 (χίλια πεντακόσια) ευρώ, πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται ως φόρος,

β) ότι, από τη λήξη της προθεσμίας αυτής και μέχρι την καταβολή, τα ποσά αυτά θα προσαυξηθούν με τόκους υπολογιζόμενους με επιτόκιο ίσο με το επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το οποίο θα ισχύει κατά την εν λόγω περίοδο, προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

5. *Απορρίπτει* το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης κατά τα λοιπά.

Συντάχθηκε στη γαλλική γλώσσα και στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 14 Ιανουαρίου 2010 κατ'εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του κανονισμού.

(υπογραφή)

Søren Nielsen

Γραμματέας

(υπογραφή)

Nina Vajić

Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση του συνημμένου
εγγράφου από τα γαλλικά.

Αθήνα, 28 Φεβρουαρίου 2010.

Ο μεταφραστής

Αλέξανδρος Πετρουτσόπουλος